

Грунт К.В., здобувачка;
Дрешпак В.М., д. н. із держ. упр., професор,
Університет митної справи та фінансів

ВОЄННА ТЕМАТИКА У ФОТОМАТЕРІАЛАХ УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА 2022 -2023 РОКІВ

В історичному аспекті продемонстровано значущість фотожурналістики у період війни. На прикладах показано, що у період повномаштабного російського вторгнення в Україну фотоматеріали як професійних фоторепортерів, так і аматорські світлини, відіграють у медіа значущу роль. Ці роботи представлені у різних жанрах (зокрема, «фотоісторії», новинарні фото) та використовують різні засоби впливу на аудиторію. Акцентовано, що воєнні фото часто стають символічними, носіями не просто інформації про факт, але й емоційної складової, що важлива для розуміння трагічних подій воєнного часу.

Ключові слова: фотожурналістика, жанри фотожурналістики, символізм фото.

Фотожурналістика як невід'ємна складова сучасного медіавиробництва, створює унікальні можливості візуального відображення дійсності. Сучасні засоби дозволяють охопити у світлинах, що публікуються в медіа, увесь спектр життєдіяльності суспільства. Особливого значення фотожурналістика набуває у кризових умовах, зокрема й у період війни. Адже у такий час фотокореспонденти не лише інформують суспільство своєї країни, міжнародну спільноту про жакливі факти війни і бойові дії, дотичні процеси (евакуація, обстріли цивільних, волонтерська допомога армії), але й створюють фотолітопис, банк фотосвідчень воєнних злочинів агресора. Тому значний інтерес для дослідження мають виражальні засоби, що використовуються фотожурналістами при висвітленні подій війни, жанрові особливості фотоматеріалів на воєнну тематику.

Історія розвитку фотожурналістики тісно пов'язана з різними воєнними періодами в історії людства. Перші відомі фоторепортажі припали на період Кримської війни 1853-1856 років. Їх автором є військовий фотограф Р. Фентон, який зобразив усі жахи

та наслідки воєнних дій [3]. Громадянську війну в США теж було добре задокументовано у фото. Зокрема, фотограф М. Бреді отримав дозвіл виїжджати на поле битв і фотографувати війська перед атакою. У 1862 році він провів у Нью-Йорку виставку «Мертві з Ентітему», де експонував роботи своїх асистентів, які знімали під час Громадянської війни у США. Так народилася воєнна фотожурналістика, хоча в ті часи існувало багато обмежень – потреба у великій кількості обладнання для отримання знімку, складність технології, обмеження у фотодруці. Зображення на документальних фото насильства, жорстокості, руйнувань під час збройних конфліктів деромантизували війни [6]. У такий спосіб виявлявся провідний принцип фотожурналістики – документалізм. Але було чимало випадків і постановочних фото, що зумовлювалося особливостями технології фотозйомки, попередньою традицією художнього відображення воєнної реальності (героїчні полководці, суворі воїни, криваві батальні сцени тощо), вимогами пропаганди.

Сучасна фотожурналістика орієнтується передовсім на висвітлення якоїсь важливої події через історії людей. Така фотографія містить у собі ознаки оповідання. Ці фотоматеріали інформують, надихають та змінюють погляд на події одночасно. Як приклад, назвемо фотоматеріали агентства Укрінформ з добірки знакових світлин своїх кореспондентів, підготовленої до річниці повномасштабного вторгнення росії в Україну: чоловік плаче над тілом дружини, яка загинула, коли російські війська обстріляли житловий район Харкова (автор – А. Мадієвський); евакуйована з Маріуполя дівчинка, яка дісталася Запоріжжя, тримає свою собаку (Д. Смольєнко); волонтер С. Спірін розливає парафін в окопні свічки у Мукачевому на Закарпатті (С. Гудак) [1]. За кожним з таких матеріалів аудиторія зможе побачити надзвичайно чутливі історії, відчуті біль війни, евакуації, надихнутися вірою в перемогу.

Серед значущих фотоісторій цієї війни також варто зазначити цикл світлин українського фотографа Є. Малолетки, який працює для Associated Press. Разом із відеожурналістом М. Черновим та продюсеркою В. Степаненко вони вирушили до Маріуполя у драматичний період та стали єдиними представниками міжнародних медіа, які працювали в місті. Команда документувала руйнування, роботу лікарів у лікарнях, жертви серед цивільного населення. Найбільш резонансними були кадри, зняті 9 березня 2022 року біля зруйнованого після російських обстрілів

пологового будинку. Є. Малолетка став фотографом року за версією британської газети The Guardian [2].

Проте, не всі фотоматеріали на воєнну тематику в українських медіа останнього часу є «фотоісторіями». Як наголошує М. Максимович, «порівняно з іншими жанрами фотожурналістики, новинарній фотографії притаманні певні особливості: у неї інша чіткість, різкість та контрастність зображення, акцент на певних рисах. Специфіка новинарної фотографії полягає ще й у тому, що світлини такого жанру традиційно націлені на одиничний кадр. Новинарна фотографія фіксує факт чи подію в нерозгорнутому вигляді, акцентуючи увагу лиш на найголовнішому» [5, с. 9].

Приклади найбільш показових новинарних фотографій з воєнної тематики, де зафіксовані конкретні факти, також можемо бачити у стрічках новин Укрінформу. Це – і розстріляний пам'ятник Тарасу Шевченку на тлі зруйнованих російськими військами будинків у Бородянці (автор – Г. Мінченко), і робота рятувальників на місці влучання російської ракети у житлову багатоповерхівку в Дніпрі (М. Мякшиков), і ексгумація тіл загиблих з братської могили в Бучі (А. Сірик), і тіло загиблої внаслідок російського ракетного удару по гуманітарній колоні поблизу Запоріжжя (Д. Смольєнко), інші світлини [1]. З таких фото складається страшний літопис воєнного лихоліття.

Особливу нішу серед воєнних фотоматеріалів складають аматорські фото. Через спрощення та поширення технологій фотозйомки розрив між професійною фотографією для медіа і звичайною фотографією, зробленою любителем, поступово скорочується. Професійні знімки фотожурналістів змушені конкурувати з безліччю світлин, що поширюються непрофесіоналами в мережах і звідти потрапляють до медіа. Щодо цього слушно зауважує М. Максимович: «Фотокамери мобільних телефонів чи смартфонів дозволяють зафіксувати навіть унікальні документальні кадри. Однак такі знімки, як правило, мають низьку якість і не відповідають вимогам фотожурналістики. І тут уже дилема постає перед редакціями видань: чи варто публікувати такий неякісний контент, чи дочекатися якісних світлин від професійних фотожурналістів? У сучасному динамічному інформаційному світі часто роблять вибір на користь першого варіанту» [5, с. 10].

У той самий час, такі фото часто стають символічними, несучи не просто інформацію про факт, але й емоційну складову, важливу для розуміння трагічних подій, що відбуваються. Вражаючим

є оперативне фото Дніпропетровської обласної прокуратури, де пес сидить на руїнах приватного будинку в Дніпрі, у якому внаслідок ракетного удару загинула вся родина: двоє дітей, їхня мама та бабуся. Пес сидів на руїнах і чекав на господарів [4]. Окремим символічним актом є викладення у вільний доступ фотографом полку «Азов» Д. Козацьким («Орестом») своїх робіт. Він поділився папкою з фотографіями у твітті і заохотив надсилати їх на всілякі конкурси, поки він у полоні. Польська премія Grand Press Photo 2022 вже присудила йому спеціальну нагороду [6].

Отже, у період повномаштабного російського вторгнення в Україну фотоматеріали як професійних фоторепортерів, так і аматорські світлини, демонструють вагу візуального контенту в медіа. Ці роботи представлені у різних жанрах та використовують різні засоби впливу на аудиторію. Вони не лише ілюструють текстові матеріали, але часто є й самостійними фотоісторіями та несуть глибокий символічний зміст.

Список літератури

1. Воєнний рік: шлях незламності у фото Укрінформу. Укрінформ. 24.02.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3674228-voennij-rik-slah-nezlamnosti-u-foto-ukrinformu.html>
2. Горлач П. Євген Малолетка став фотографом року за версією The Guardian. Суспільне. 23.12.2022. URL: <https://suspilne.media/344810-evgen-maloletka-stav-fotografom-roku-za-versieu-the-guardian/>
3. Кримська війна – перший в історії військовий конфлікт, який знімали фотографи. Останній бастион. 18.03.2016. URL: https://bastion.tv/krimaska-vijna-pershij-v-istoriyi-vijskovij-konflikt-yakij-znimali-fotografi_n23371
4. Кушнерик Т. Це фото має бачити світ. Пес Крим, що оплакував родину в Дніпрі, став символом. Главком. 30.09.2022. URL: <https://glavcom.ua/country/society/tse-foto-maje-bachiti-svit-pes-krim-jakij-oplakuvav-rodinu-v-dnipri-stav-simvolom-bolju-ukrajintsiv-878858.html>
5. Максимович М. Новинарна фотографія у сучасній журналістиці. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Журналістика. 2021. № 1. С. 7 – 14.
6. Холявка А. Фотографії з війни – розвага, доказ, джерело. Куншт. 16.06.2022. URL: <https://kunsht.com.ua/fotografii-z-vijni-rozvaга-dokaz-dzherelo/>